

KRIGSMANSKASSAN 6

Bergsgränd 4

DJURGÅRDEN

STADSHOLMEN

- 1** VÄSTRA STUGAN
- 2** ÖSTRA STUGAN
- 3** BOD

FOTO AV DEN ÖSTRA STUGAN 1917 INNAN TILLBYGGNADEN UPPFÖRDES. FOTO: S KJELLBERG. SSMF88049.

Krigsmanskassan 6 utgörs av två små timrade stugor. Den västra stugan är det enda befintliga hus som med säkerhet kan identifieras på Petrus Tillaeus karta från 1736. Den andra stugan uppfördes troligtvis vid 1700-talets mitt men byggdes till under 1970-talet.

Små enrumshus av denna typ dominerade Djurgårdsstaden på 1700-talet och husen vittnar om de mindre bemedlades enkla boendemiljö. Här har bland annat tjärkullare, packhuskarlar och kofferdisjömän bott. Av äldre bevarade detaljer återfinns delar av fasadpanelen och invändiga murade spisar, sannolikt från 1700-talet.

Fastigheten Krigsmanskassan 6 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Djurgårdsstaden har en marin bakgrund. Under 1600-talet låg Båtsmansvarvet (senare Galärvarvet) på Djurgården, och Amiralitetet disponerade marken där Djurgårdsstaden nu ligger. År 1668 anlades här en vårdinrättning för "förlammat och wanfört sjöfolk" som 1675 kompletterades med en kyrkogård. Inrättningens bebyggelse, som var den första antydning till den nuvarande Djurgårdsstaden, bestod av fjorton små stugor som timrats på Åland. Flottan flyttade redan 1680 till Karlskrona och tog då med sina sjuka.

DE TVÅ STUGORNAS GATUFASADER MED SAMMANLÄNKANDE PLANK OCH PORT. FOTO: J. MALMBERG.

År 1724 anlades ett nytt skeppsvarv på flottans mark. Området delades 1735 upp i gator och kvarter efter en plan som stadsingenjören Petrus Tillaeus hade upprättat. Enligt planens intentioner uppfördes en rad timrade stugor av timmerarbetarna vid varvet. Planen med smala gator som följer den kuperade topografin är väl bibehållen och stugorna utgör ännu stommen i många av dagens hus.

Djurgårdsvarvet, som tog över varvsverksamheten 1768, hade en storhetstid under 1700-talets senare del med Fredrik Henric af Chapman som skeppsbyggare. Under den tiden byggdes flera stenhus för varvets räkning. 1769 erbjöds varvsarbetarna också att friköpa sina tomter vilket ledde till att många hus byggdes på eller slogs samman till större enheter. Sedan Stockholms stad tagit över området vid Djurgårdsvarvets nedläggning på 1860-talet blev bebyggelsens marina anknäring svagare. Byggnaderna gjordes om till flerbostadshus eller vårdshus och den sociala homogenitet som dittills kännetecknat området ändrades.

På 1920-talet hotades husen av rivning, men när

statliga Byggnadsstyrelsen tog hand om förvaltningen av området 1954 beslutade man om ett bevarande. Husen var dock i dåligt skick och behövde renoveras. Moderniseringen och upprustningen var ofta genomgripande och rena återuppbyggnader förekom. Stora delar av området kom 1985 i stadens och Stadsholmens ägo.

Djurgårdsstaden är Stockholms äldsta samlade stadsbebyggelse efter Gamla stan. Till skillnad från andra områden i staden dominerar trähusen. En- och tvåvåningshusen representerar både tillkomsten på 1700-talet och utvecklingen under 1800-talet med på- och tillbyggnader i tidens panelarkitektur. Det bibehållna gatunätet och planken som avgränsar de små grönskande gårdarna ger en tydlig karaktär av förindustriellt arbetarsamhälle. Intrycket förstärks genom ålderdomlig gatubeläggning och belysning.

HISTORIK

Tomten bebyggs

Krigsmanskassan 6 bebyggdes vid Djurgårdsstadens etablering under 1730-talet. Enligt en karta av Petrus

TAKBJÄLKAR OCH ÄLDRE MURAD SPIS I DEN VÄSTRA STUGAN. FOTO: J. MALMBERG.

Tillaeus 1736 stod ett gatuhus (hus nummer 1 på kartan) mot Bergsgränd som uppläts till tjärkullaren Johan Wikman. Det östra huset (hus nummer 2 på kartan) uppfördes under 1700-talets förra hälft. Familjen Wikman ägde fastigheten fram till andra halvan av 1700-talet då tjärkullaren Eric Lindström disponerade den. Under 1800-talet var även timmermannen A. Hagberg, packhuskarlen P. Björklund, vaktmästaren P. Peterson, timmermansänkan Christina Sjöblom och kofferdisjömannen Johan Lindman ägare.

Boende på gården

År 1835 ägdes gården av packhusarbetaren Björklunds änka Maria. En mantalslängd från samma år berättar att på gården bodde en tjärvräkare med hustru, tre barn och en inneboende samt en tjärkullare med hustru, ett barn och tjänsteflicka. Dessutom bodde här en brädgårdsarbetare med hustru, en timmermansänka och en sjöman. Tio år senare ägdes fastigheten av kofferdisjömannen Johan Lindman. Till en början bodde han på gården tillsammans med fru

och sin mor samt ytterligare tio personer medan han år 1870 bodde tillsammans med frun och sex barn samt hyrde ut rum till tre personer som betalade mellan 50-70 riksdaler per år för sitt boende.

Gården innan moderniseringen 1970

Det finns inte mycket information om gården och byggnadernas äldsta karaktär. Sannolikt var det väldigt enkla förhållanden. Det finns dock en inventering från 1917 som beskriver gården. Det västra huset (hus nummer 1 på kartan) innehöll ett rum, kök och förstuga med förråd och trappa. I köket fanns en murad spis och i rummet stod en kakelugn. Dörren till köket var en gammal ytterdörr med gångjärnsbeslag av 1600-talstyp. Gatufönstret omgavs av fönsterluckor med en rombformad ljusöppning. Mot norr fanns en tvättstuga med en äldre murad spis som kunde nås från gården. Det östra huset (hus nummer 2 på kartan) innehöll ett rum och kök med en förstuga mot nordväst. Gatufönstret hade fönsterluckor med hjärtformade ljusöppningar. Vid inventeringstillfället var båda husens gatufasader tjärade,

DEN VÄSTRA STUGAN MED DELAR AV DEN ÄLDRE PANELN BEVARAD. TILL HÖGER SYNS UTBYGGNADEN SOM INNEHÖLL EN ÄLDRE TVÄTTSTUGA MED BEVARAD MURAD SPIS. FOTO: J. MALMBERG.

övriga fasader rödmålade. Gården var sluten med en gårdspört mot Bergsgränd. Längs den östra tomtgränsen samt väster om det västra gathuset låg bodar. Dass och bodar stod även i det nordvästra hörnet, intill ett timrat och brädklätt hus som innehöll ett rum med eldstad (idag rivet). Markbeläggningen på gården utgjordes av jord med berg i dagen.

Upprustning och renovering

År 1970 genomfördes en renovering och modernisering av husen samt gården. Husen rustades upp, bland annat så lades plåt på det östra huset som

tidigare var klätt med tegeltak (hus nummer 2 på kartan). Gathuset fick en sockel av cement. Fasadernas panel bevarades vid renoveringen. Byggnadernas volym och karaktär bibehölls till stor del, undantaget är hus nummer 2 som byggdes till med en del mot norr. Invändigt inreddes moderna kök och badrum efter tidens standard.

BYGGNADSBESKRIVNING

Gården är kringbyggd med plank och port mot Bergsgränd. Marken består av storgatsten och gräs samt en brädkantad rabatt vid planket och små

DEN ÖSTRA STUGAN MED TILLBYGGD DEL FRÅN 1970. FOTO: J. MALMBERG.

planteringar vid husvägg. Mellan husen finns berg i dagen. Karaktären skapades vid renoveringen år 1970.

Den västra stugan (hus nummer 1 på kartan)

Sannolikt bevarar huset sin ursprungliga karaktär som en knuttimrad, locklistpanelad och tjärad byggnad i en våning. Det står på en cement sockel som innan renoveringen 1970 var en synligt murad gråstenssockel. Taket är ett sadeltak med enkupigt tegel och plåtklädd skorsten. Fönstren är i huvudsak kvadratiska med två spröjsade bågar. Det finns även mindre fönster och takfönster. Mot gatan omges ett fönster av luckor med snedställda brädor. Entrén är placerad på husets östra fasad och består av en sentida ockragul enkeldörr med spröjsat fönster. Invändigt finns äldre synliga takbjälkar samt den äldre murade spisen med kåpa, troligtvis från 1700-talet. Övrig inredning är från 1970-talet. På gårdssidan finns en tillbyggnad som tidigare var tvättstuga. Den nås genom en bräddörr med sentida bandgångjärn. I tillbyggnaden finns en äldre murad spis med kåpa.

Den östra stugan (hus nummer 2 på kartan)

Huset är en panelad byggnad i en våning med inredd vind som står på en cementsockel. Taket är ett plåtlagt mansardtak. Mot norr finns en tillbyggd glasad del som uppfördes under renoveringen 1970. Fönstren är av varierande karaktär. Mot gatan finns två fönster, ett med välvd och ett med rak överdel. Båda har mittpost och två spröjsade bågar. Den ena omges av luckor med snedställda brädor och rund ljusöppning. Entrén är placerad mot gården och består av en sentida ockragul enkeldörr med liggande panel och rombformat fönster. Invändigt präglas huset av 1970-talets formspråk med kök, badrum och snickerier.

Bod

Boden fyller utrymmet mellan hus nummer 1 och grannfastigheten i väster. Den har rödmålade panel och en svartmålad bräddörr med en rund ljusöppning som senare satts igen. Bandgångjärnen är sentida. Boden är ett förråd och dess östra vägg har synligt timmer.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlings som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.